

A PÉCSI VÁROSKÉP

Pécs város külső képe — bár keletkezése jóval korábbi időkre vezethető vissza — tipikus példája a középkori város kialakításának.

A középkori városnak ideális alakja a hosszúkás köralak. A legtöbbször falakkal körített oválisat a hosszanti tengellyel párhuzamosan haladó utcák és a rá merőleges harántutcaik osztják fel építési telektömbökre, és a főirányt követő útvonalak egy-egy városkapuban futnak össze. A keletkező telektömbök egymás mellé sorakoztatott épületekkel épülnek be, csupán a város közepén marad egy legtöbbször derékszögű négyszög alakú tér, amelyen a város legfontosabb épületei, úgymint városháza, templom, ütletházak, stb. nyerne elhelyezést. Ha a várfalakkal körülvett terület szűknek bizonyul, a város továbbfejlesztése oly módon történik, hogy az ó-város közvetlen szomszédságában lévő területen, a főiránnyal párhuzamosan új útvonalak keletkeznek, a meglevő keresztirányú utcák pedig meghosszabbodnak. Az új városrészeknek az ó-városhoz való kapcsolata legtöbbször laza; minden városnegyed többé-kevésbé önálló zárt egészet alkot és az egyik részből a másikba való jutás meglehetősen körülményes.

Ha egy pillantást vetünk Pécs város régi települési térképére, úgy a középkori város kialakulásának fentebb vázolt módja itt teljes határozottsággal meglatálható. Abástyafalakkal körülvett belváros — ó-város — alakja elnyújtott kör, főútvonaliránya kelet-nyugati és ezen meg köré sorakozik nyugat felől a szigeti, kelet felől a budai, dél felől a siklósi városrész, míg az észak felé való terjeszkedést a hegység némileg akadályozza.

A belváros teljesen be van építve és keskeny utcáiban magas tetőzetű házak létesültek, amelyek bizonyos függőleges tagozódást tüntetnek fel, míg a csatlakozó városrészeknek immár szélesebb utcái, alacsonyabb és laposabb építkezései a későbbi időkre jellegzetes vízszintes tagozódás benyomását kellik.

A belvárosnak ez a kialakulása nem öletszerű, hanem bizonyos határozott terv szerint történt és erre vezethető vissza, hogy erős beépítettség dacára úgy műszaki, mint művészi vonatkozásban zárt, egységes és harmonikus városképet ad; a külvárosok kialakulásában pedig a levegőnek és napfénynek jut fontos szerep. Itt már szabadon hagyott, be nem épített területek egész szép számmal föllelhetők.

A természet kínálta területek felhasználása és beépítése után nagy probléma előtt állott a város. Melyek azok a területek, amerre a város tervszerű fejlesztését kell irányítani? Úgy erre, mint a vele szervesen összefüggő többi kérdésre csak mindenre kiterjedő szabályozási vagy rendezési terv adhat megnyugtató feleletet, melynek a hiánya már a külvárosok telepítésénél is érezhető volt. A városrendezési tervnek a feladata, hogy az ó-városrészt nyugodt utca-képet eredeti mivoltában az utókor számára megőrizze, másrészt a keletkezett új városrészeknek az ó-várossal való kapcsolatát közvetlenebbé tegye és végül, hogy a város további fejlődésére új területeket jelöljön ki és a fejlesztés és beépítés irányelveit egy-egyesen megszabja. Sürgősen gondoskodni kellett tehát a város általános szabályozási tervének beszerzéséről, hogy a város tervszerű továbbfejlesztése évtizedekre, sőt századokra is előre meg legyen határozva. Ezen szempontokra figyelemmel készült a város általános és egységes szabályozási terve, Köszeghy Gyula-Weichinger Károly és Dörre Endre építészek díjnyertes pályaművének elgondolása szerint.

Mint minden régi városban, úgy Pécsen is az ó-város utcaképeinek megtartása csaknem leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. A jelenkor közlekedési követelményeinek és lakásépítési politikájának, főként pedig a mindig erősebben megnyilvánuló ama törekvésnek, hogy a belváros régi épületeiből ütletházak létesüljenek, már eddig is igen sok szép régi épület esett áldozatul. Annál feltöbbször gondtal kell tehát megmaradt érté-

keinket megóvni. Nem beszélék itt műemlékeinkről, amelyeket hál' Istennek immár országos intézkedések védenek, hanem a Malom-utcában, Kirdly- és Ferenciek-utcában fölélhető empire-stílusú épületeinkről, azokról a régi polgári házakról, amelyeknek homlokzatáról jólét és művészeti érzék sugárzik le.

Nem is tudja voltaképpen az ember, hogy mi a különbség és megkapó ezekben a régi utcákban? A nyugodt arányokkal egymáshoz sorakozó épületek, melyeket a régi várfal szorított össze, vagy az utcáknak a hajléka, kanyargása, hogy soha nem oda nyílnak, ahová várná az ember, avagy a középületeknek és a minden bekoronázó vártemplomnak lenyűgöző méltósága?

De a múlt átmentése mellett új fejlődési lehetőségekről is gondoskodni kell. A kelet-nyugat irányban amúgy is túlságosan elnyúló városkép megszüntetése érdekében a tervszerű városi fejlesztés két főirány felé terelődött, és pedig a Rákóczi-úttól délre eső ú. n. Ispita-alja területére és az Alsó Malom-utca felől keletre eső ú. n. Irányi Dániel-tér környékére.

A körülbelül 100 kat. hold nagyságú Ispita-alja területén még négy évvel ezelőtt nádas és mocsár volt, amelyet mély vízfárkok szeltek keresztül. Ez a terület a siklósi és szigetesi külváros, valamint a régi belváros közé ékelődik be és lenyúlik egészen a vasútvonalig, amely a város fejlődési területének alsó határa.

A területet mindenekelőtt építkezések céljaira alkalmassá kellett tenni. Alagsóvezéssel, csatornázással és vízfűrészték kiépítésével, a szabályozás folytán keletkezett utcáknak megnyitásával és kiépítésével modern városrésznek vetette itt meg a város vezetősége az alapját. Ma már több mint 200 lakóépület és a közintézmények egész sora hirdeti az utóbbi évek magán- és középítési tevékenységét. Ez az első területe a városnak, ahol az építkezés már megépített utak és kiépített közművek mellett volt lehetséges.

Erre a területre koncentrált a város a háború után meginduló lakásépítési törekvéseket és szociális gondosságában annyira ment, hogy a modern higiénia minden igényével ellátott és tulajdonát alkotó területen a házhelyeket igen alacsony áron

— csaknem ingyen — bocsátotta az építők rendelkezésére.

E városrészt kelet és nyugat felől egy-egy ujjonnan keletkezett út vonal zárja le, úgy mint a Rét-utca és a Megyeri-út; az előbbin a háromszobás modern lakásokat magában foglaló háromemeletes városi bérházak és az iparostanonciskola és otthon monumenális épülete, az utóbbin a kétszobás lakásokat magában foglaló egy- és kétemeletes városi bérházak nyertek elhelyezést.

E városrész szívéét az ú. n. Szabadság-tér alkotja, amelyen a városi Hős emléké felállítását tervezzük.

A város másik irányú fejlődése az Irányi Dániel-tér, az ú. n. egyetemi centrum felé történt. Amíg az Ispita-aljai városfejlesztés főként családi házak építésében nyilvánult meg, az utóbbi területen kizárólag többemeletes közintézmények épültek. Itt létesült többek közt az új elemi iskola, a 24 lakásos modern városi bérépület, a Fa- és Fémipari szakiskola és otthon épülete, a Szent Mór-kollégium; építés alatt áll az anya- és csecsemővédő központi épület, valamint az egyetemi tanórák elhelyezésére szolgáló háromemeletes bérépület.

A városnak az utóbbi időben megnyilvánuló fejlődése természetesen maga után vonja az utcák burkolatának kiépítését, véglegesítését, a köztér rendezését és parkoknak létesítését, illetve csinosítását. Az ú. n. térrendezési problémák közül egyik legfontosabb: a város főterét alkotó Széchenyi-térnek művészi kialakítása, hogy a tér megfelelő keretével szolgáljon az ott elhelyezett épületeknek, intézményeknek és műemléknek. Ezen térrendezés ugyancsak a városrendezési terv elgondolása szerint kerül kivételre. A tér mindkét oldalán gyalogjárda mellett tervezett 7%-os emelkedésű kocsút az eredeti szinten marad, a tér közép része azonban — az észak-déli főtengeleyhez ferdén hajló belvárosi templom és az ettől délre levő Szentháromság-szobor körül — két terrasra lesz osztva és a forgalomtól mentesített díszkertté alakítva. A térrendezés munkálatai már megkezdődtek.

Nem kevésbé fontos tere a városnak az Irányi Dániel-tér, amely máris új köntösben várja a még itt elhelyezésre váró többi középületet.

A multi és jelen Pécs ismertetéséhez még csak a jövőt kívánom apróbb vonásokkal megrajzolni.

Legsürgősebb feladat a napi munkában kifáradt városi lakosság részére nagykiterjedésű üdülő- és sétahelyről gondoskodni. Erre a célra a legmegfelelőbb megoldásnak kínálkozik az Irányi Dániel-térhez csatlakozó régi budai külvárosi temető és liget területének nagy, körülbelül 16 kat. hold nagyságú parkterületté való kialakítása. *E terület az egyetemi centrumhoz való közelsége folytán kiválóan alkalmas botanikus kert befogadására is, amely célra körülbelül 5 kat. hold nagyságú terület lesz belőle kihasítva. A folytatását képező ligetben pedig modern sporttelepet tervezünk, fedett és nyílt uszodával és néplüldővel. A botanikus kert, uszoda és a parkművészet igényeit kielégítő liget tervet készen vannak és ha a régi temető elévülési ideje egy-két év múlva lejár, a terv megvalósításának mi sem állja útját.*

De még egy nagy hiányt kell pótolni. A tisztviselő-osztály és munkásság részére ki kell jelölni azokat a területeket, ahol előkeres és villaszerű elrendezésben családi házak épülhetnek, vagyis meg kell vetni egy *modern tisztviselő és munkás kertvárosnak az alapját*, amire egy ilyen kifejezetten tisztviselő- és munkásvárosban fölötte nagy szükség van. A város szabályozási terve szerint erre a célra a régi szigeti külvárosi gyakorlótér és a Gyárváros előtti lankás terület van kijelölve; mind a kettő kiválóan alkalmas a jelzett célra.

A tisztviselő és munkás kertváros megteremtésével a városnak elnyújtott képe kibővül, kiszélesedik és mivel az e célra kijelölt területek a város beépített testéhez közvetlenül csatlakoznak, az egészségügyi berendezések létesítése sem ró feljesztetlen kötelezettségeket a városra.

Utoljára hagytam, amit elsőnek kellett volna említeni: *a mecseki hegyvidék kultuszának emelését.*

A Mecsek feltárását társadalmi egyesület: a Mecsek Egyesület végzi lankadatlan buzgalommal. Gyalog- és sétautakat teremt és tart fenn, kilátóhelyeket és turistamenhelyeket épít a társadalom adakozásából. A mecseki kultusznak ezzel megvetette alapját: a közönséggel a páratlan szépségű hegyvidéket megismertette. De ezt a kultuszt intézményesen tovább is kell fejleszteni. Itt kell elhelyezni a város jövő villatelepét és a megközelítés biztosítása céljából ki kell építeni a Zsolnay Vilmos-utcából kiindulólág a hegyvidék déli lejtőjén a főbb pontokat érintő magaslati-kilátó útvonalat megfelelő szélességgel, és gondoskodni kell annak a város belsejével való közvetlen összeköttetéséről.

Ez az a három probléma, amelynek megvalósítása a legközelebbi jövő feladata.

Nem Nagypécs a mi ábrándunk, mert nincsenek olyan közeli községeink, melyeket magunkhoz szívhatunk, hanem a természet kijelölte keretek közt a multhoz méltó és a jelen törekvéseit megkoronázó „magyar Heidelberg” megteremtése.

KALENDA LÓRÁNT